

Szczecin, dn. 26 kwietnia 2025

dr hab. Agnieszka Brelik, prof. ZUT
Zachodniopomorski Uniwersytet
Technologiczny w Szczecinie
Wydział Ekonomiczny
Katedra Studiów Regionalnych i Europejskich
ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Łukasza Augustowskiego pt. „Wartościowanie dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego (Valuation of environmental public goods on the example of Muskau Park)” napisanej pod opieką naukową prof. dr hab. Piotra Kulyka

Podstawa prawna sporządzenia recenzji

Podstawą prawną sporządzenia recenzji było pismo z dnia 17.03.2025 roku napisane przez dr hab. inż. Macieja Dzikuć, prof. ZUT przewodniczącego Dyscypliny Ekonomia i Finanse ds. przeprowadzenia przewodu doktorskiego Pana mgr. Łukasza Augustowskiego z prośbą o przyjęcie obowiązku recenzenta rozprawy doktorskiej nt. „Wartościowanie dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego” uwzględniając wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r. poz. 574).

Recenzja rozprawy doktorskiej została sporządzona uwzględniając podstawowe kryteria stawiane rozprawom doktorskim takie jak: zasadność podjętej problematyki, umiejętność określenia celu badawczego i celów szczegółowych, poprawność formułowania hipotez badawczych, właściwy dobór metod badawczych i umiejętne ich wykorzystanie, zawartość merytoryczną, stronę formalną i edytorską.

Praca doktorska składa się ze wstępu (6 stron), sześciu rozdziałów (140 stron), zakończenia (4 stron). Łącznie praca liczy 201 stron (wstęp, rozdziały, zakończenie) w tym 31 stron wykazu literatury i innych źródeł, spisu tabel i rysunków oraz załączonego kwestionariusza ankiety w języku polskim.

Niezależnie od pozytywnej oceny całościowej pracy sformułowano liczne uwagi o charakterze ogólnym i szczegółowym, także mających charakter polemiczny.

Tematyka pracy doktorskiej

Oceniając wybór tematu rozprawy, należy podkreślić jego trafność oraz uzasadnienie merytoryczne. Wartość dobra stanowi jedną z kluczowych kategorii gospodarki rynkowej, pełniąc

funkcję informacyjną dla potencjalnych nabywców, którzy – kierując się własnymi preferencjami – podejmują decyzje dotyczące alokacji ograniczonych zasobów finansowych. Tym samym wartość odgrywa istotną rolę w procesie alokacji czynników produkcji. W ujęciu ekonomii klasycznej wartość postrzegana była przede wszystkim jako rezultat nakładu pracy niezbędnego do wytworzenia danego dobra. Współczesny dyskurs ekonomiczny koncentruje się na problematyce istnienia różnych kategorii dóbr, których produkcja nie odbywa się na rynku, a tym samym nie posiadają one ceny rynkowej lub cena ta nie odzwierciedla właściwie ich charakteru oraz wartości. Do grupy tej zalicza się czyste dobra publiczne, a także różnego rodzaju dobra społeczne, dobra klubowe oraz zasoby wspólne. W literaturze przedmiotu można znaleźć liczne przykłady tego typu dóbr, spośród których wiele ma istotny wymiar środowiskowy. Zgłębienie tego wątku jest ważne dla formułowania wniosków i rekomendacji w zakresie polityki środowiskowej. Temat rozprawy został jasno sformułowany i jest istotny z punktu widzenia nauk ekonomicznych – oceniam go pozytywnie. Wybór tematu rozprawy należy również uznać za trafny z perspektywy poznawczej, gdyż wskazuje na istotny i aktualny problem wartościowania środowiskowych dóbr publicznych. Autor wychodzi z bardzo słusznego założenia, iż odpowiedź na pytanie o znaczenie dóbr publicznych trzeba poprzedzić pytaniem kto i w jakim stopniu uzyskuje korzyści z ich istnienia. Tak skonstruowana struktura rozważań jest właściwa dla określenia czy można potraktować dobra publiczne jako czynniki prorozwojowe i tym samym określić możliwości i źródła ich finansowania. Wymaga to poszukiwania adekwatnych mechanizmów określających proporcje, w jakich dane dobro publiczne powinno być finansowane. Wypracowanie efektywnego modelu finansowania takich dóbr przez społeczności funkcjonujące w odmiennych systemach społeczno-gospodarczych, o różnym potencjale rozwojowym i na różnych etapach rozwoju, powinno przyczynić się do wzmocnienia występowania pozytywnych efektów zewnętrznych. Literatura przedmiotu koncentruje się głównie na zastosowaniu metod wyceny i zarządzania parkami w ujęciu krajowym, pomijając przy tym problematykę efektów zewnętrznych oraz potencjalne mechanizmy zarządzania środowiskowym dobrem publicznym poprzez powołanie dedykowanej instytucji. Rosnący zasięg oddziaływania środowiskowych dóbr publicznych stwarza potrzebę intensyfikacji poszukiwań rozwiązań instytucjonalnych i zarządczych w tym obszarze. Zatem dokonany przez mgr Łukasza Augustowskiego wybór tematu rozprawy oraz precyzyjne sformułowanie problemu badawczego oceniam jako szczególnie wartościowe zarówno z perspektywy naukowej, jak i praktycznej, z uwagi na możliwości aplikacji wyników badań w procesach decyzyjnych i kształtowania polityki publicznej.

Problemy badawcze poruszone w pracy mają istotne znaczenie z punktu widzenia nauk ekonomicznych, zostały one sformułowane w sposób jednoznaczny i precyzyjny. Autor skoncentrował się przede wszystkim na pogłębionej analizie zjawisk związanych z dobrami

publicznymi. Sposób weryfikacji postawionych hipotez, jak również wybór zastosowanego instrumentarium badawczego, został w pracy przedstawiony w sposób wystarczająco klarowny i metodycznie uzasadniony.

Tekst pracy został opracowany w przystępny i komunikatywny sposób, jednak wymaga dopracowania w zakresie precyzji językowej – część użytych sformułowań powinna zostać doprecyzowana lub jednoznacznie wyjaśniona. Warto byłoby pogłębić dyskusję nad potencjalnymi ograniczeniami metod wyceny i ich wpływem na otrzymane wyniki. Szczegółowe uwagi dotyczące nieścisłości terminologicznych i redakcyjnych zostały zawarte w dalszej części recenzji.

Ogólna wiedza teoretyczna Doktoranta w dyscyplinie ekonomia i finanse

Autor wykazał się szeroką i dobrze ugruntowaną znajomością literatury przedmiotu. W bibliografii rozprawy ujęto łącznie 307 pozycji, w tym liczba cytowanych publikacji – udział 2/3 źródeł zagranicznych świadczą o dobrej orientacji Autora w międzynarodowym dyskursie naukowym oraz o umiejętności selekcji wartościowych pozycji literaturowych. Na uwagę zasługuje również sposób doboru publikacji – Autor przywołuje literaturę nie tylko uznaną i fundamentalną dla problematyki badawczej, ale sięga również po bieżące artykuły z renomowanych czasopism anglojęzycznych, co potwierdza aktualność prowadzonych rozważań. Doktorant wykazał także znajomość zasad syntezy literatury oraz umiejętność wyciągania wniosków i ich zastosowania w budowie modelu badawczego.

Oceniam znajomość literatury oraz zakres merytorycznego przygotowania jako bardzo dobry. Kandydat potrafił właściwie dobrać literaturę do przyjętego celu badawczego, przeprowadzić jej logiczną i krytyczną analizę oraz osadzić własne badania w kontekście wcześniej prowadzonych studiów.

Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i naukowego wyводу przez Doktoranta

W rozprawie doktorskiej – jako opracowaniu naukowym o charakterze badawczym – zachowanie spójności pomiędzy tytułem, celami oraz hipotezami badawczymi stanowi element fundamentalny. Cele pracy powinny być ściśle powiązane z jej tytułem i prowadzić do weryfikacji postawionych hipotez, co w konsekwencji umożliwia rozwiązanie problemu badawczego wynikającego z tematyki rozprawy. Taka logiczna i metodologiczna spójność zapewnia integralność całego procesu badawczego oraz stanowi podstawę do oceny jego rzetelności i wartości naukowej.

W rozprawie kolejność elementów struktury badawczej została nieprawidłowo zaprezentowana – cele pracy, w tym cele szczegółowe, zostały przedstawione dopiero po sformułowaniu hipotez badawczych. Tymczasem zgodnie z zasadami logiki metodologicznej oraz standardami redakcyjnymi prac naukowych, to właśnie jasno określony cel badawczy powinien stanowić punkt wyjścia, na podstawie którego formułowane są hipotezy. Hipotezy badawcze powinny wynikać bezpośrednio z przyjętych celów, stanowiąc próbę ich empirycznej weryfikacji. Odwrócenie tej kolejności zaburza przejrzystość konstrukcji pracy i może prowadzić do trudności w jednoznacznym zrozumieniu intencji badawczych Autora.

Z tematem dysertacji ściśle koresponduje główny cel pracy, który został dobrze osadzony jako przedmiot rozważań w rozprawie i dotyczył „(...) *oszacowanie korzyści społecznych generowanych przez Park Mużakowski, za pośrednictwem metod wyceny dóbr nierynkowych*”. Cel pracy został sformułowany precyzyjnie. W uzupełnieniu Doktorant określił sześć celów szczegółowych, których weryfikacja przyczyniła się do wypełnienia postawionego celu głównego (str. 13). Cele szczegółowe dotyczyły:

- *Usystematyzowanie wiedzy z zakresu dóbr publicznych i ich klasyfikacji (rozdz. 2).*
- *Ocena zastosowania różnych narzędzi wyceny dla dobra publicznego (rozdz. 3).*
- *Wskazanie powiązań między korzyściami generowanymi przez dobra publiczne w postaci efektów zewnętrznych a nurtem nowej ekonomii instytucjonalnej (rozdz. 4).*
- *Wskazanie czynników wpływających na wartość wyceny Parku Mużakowskiego (rozdz. 5-6).*
- *Empiryczne określenie wartości Parku Mużakowskiego, zgodnie z wybranymi modelami wyceny środowiskowych dóbr publicznych (rozdz. 6).*
- *Ustalenie skali i determinantów indywidualnej gotowości do płacenia za poprawę ochrony krajobrazu (rozdz. 6).*

Cel główny i cele szczegółowe są logiczne w aspekcie przyjętego kontekstu pracy. Wątpliwość budzi cel szczegółowy sprecyzowany jako: „*Ocena zastosowania różnych narzędzi wyceny dla dobra publicznego*”. W moim odczuciu jest zbyt ogólny i nieprecyzyjny, co utrudnia jednoznaczną interpretację zakresu oraz oczekiwanych rezultatów badania. Proponuję: *wskazanie uwarunkowań zastosowania konkretnych metod* w odniesieniu do specyfiki wycenianego dobra. Realizacja celów wymagała ustalenia przez Autora podmiotowego, przedmiotowego i czasowego zakresu badań. Autor powołuje na istotny z punktu widzenia nauki i praktyki problem, czy zastosowanie systemu finansowania dobra za pośrednictwem państwa przyczynia się do wzrostu jego użyteczności dla mieszkańców, czy też służy jedynie wybranym podmiotom gospodarczym korzystającym z rosnącej wartości i użyteczności tego dobra. Doktorant poddaje pod rozważenie, że należy także wziąć możliwość zarządzania tego typu dobrami poprzez powołanie odrębnej instytucji ponadnarodowej. Podjęte przez Autora próby

wyceny Parku Mużakowskiego położonego na terenie dwóch państw oraz ocena korzyści społecznych generowanych przez niego, jako dobro publiczne skutkowały przyjęciem hipotezy (str. 12):

H: Właściwa wycena Parku Mużakowskiego i korzyści społecznych generowanych przez park warunkuje skłonność do ponoszenia opłat na jego funkcjonowanie.

Autor sformułował również hipotezy weryfikujące:

H₁: Wycena Parku Mużakowskiego z uwagi na jego charakter jest powiązana z kosztami podróży.

H₂: Wartość Parku Mużakowskiego w świetle stosowanych metod jest determinowana przede wszystkim czynnikami ekonomicznymi.

H₃: Istnieją różnice w wycenach uczestników w zależności od alternatywnych rodzajów wykorzystania dobra publicznego jakim jest Park Mużakowski.

H₄: Wzrost poziomu dochodów osób korzystających z Parku Mużakowskiego będzie zwiększał wycenę efektów środowiskowych rozważanego dobra.

H₅: W procesie szacowania dóbr publicznych konieczne jest stosowanie różnych metod z uwagi na rozbieżności w wynikach pomiędzy nimi.

H₆: Istotnym czynnikiem wpływającym na wartość wyceny dobra jest doświadczenie. Zatem użytkownicy częściej odwiedzający Park Mużakowski będą wykazywali przeciętnie wyższy poziom wyceny efektów środowiskowych parku.

Zestaw sformułowanych przez Autora hipotez badawczych wskazuje na próbę uchwycenia złożoności procesu wyceny Parku Mużakowskiego jako dobra publicznego. Dodatkowo, przyjęcie założenia, że park jako dobro publiczne powinien również zaspokajać potrzeby przyszłych pokoleń, nadaje mu rangę globalnego dobra publicznego. Poszczególne hipotezy robocze odnoszą się do istotnych i aktualnych aspektów ekonomii środowiska, w tym m.in. do wartości użytkowej, kosztów podróży czy dochodów konsumentów. Przedstawiony zestaw obejmuje aż sześć hipotez pomocniczych, co powoduje w moim odczuciu nadmierne ich rozproszenie. Wątpliwość budzi postawiona H₅: *W procesie szacowania dóbr publicznych konieczne jest stosowanie różnych metod z uwagi na rozbieżności w wynikach pomiędzy nimi.* Autor z góry założył istnienie tych rozbieżności wskazując, że hipoteza ta ma raczej charakter postulatywny.

Hipoteza szósta jest w zasadzie poprawna i niezwykle istotna dla całej konstrukcji pracy. W tym przypadku, tak sformułowana H₆ jest powszechnie akceptowanym założeniem w ekonomii środowiska, że osobiste doświadczenie z dobrem niematerialnym wpływa na jego subiektywną wartość. Takie sformułowanie utożsamia doświadczenie z częstotliwością wizyt można wnioskować, że pominięte są inne aspekty, takie jak jakość interakcji z parkiem, osobiste

zaangażowanie, udział w wydarzeniach edukacyjnych czy poziom wiedzy przyrodniczej. Oczywiście częstszy kontakt z danym miejscem może zwiększać emocjonalne przywiązanie, świadomość jego unikalności oraz zrozumienie korzyści płynących z jego ochrony. Z tej perspektywy założenie hipotezy jest logiczne i zgodne z teorią preferencji ujawnionych i deklarowanych.

Pomimo kilku wskazówek, od strony metodologicznej proces weryfikacji hipotez został przeprowadzony w sposób prawidłowy. W pracy przeprowadzono dwa typy wyceny, reprezentujące metodę preferencji ujawnionych i preferencji deklarowanych reprezentowane przez metodę kosztu podróży w ujęciu indywidualnym oraz metodę gotowości do zapłaty (WTP). W celu ujawnienia preferencji konsumentów, przeprowadzono również badanie ankietowe wśród turystów odwiedzających Park Mużakowski. Do wyceny wartości korzyści płynących z Parku Mużakowskiego Doktorant wykorzystał metodę indywidualnych kosztów podróży (ITCM). W celu określenia jakie czynniki wpływały na gotowości do zapłaty w każdym obszarze, wykorzystano model regresji logistycznej.

W pracy zastosowano zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe, a triangulacja podejść stanowi istotny atut przeprowadzonych badań. Autor rzetelnie zaplanował przebieg procesu badawczego do procesu szacowania korzyści społecznych generowanych przez dobro publiczne, który Autor rozpoczął poprzez próbę identyfikacji dobra publicznego. Następnie ustalił metody szacowania wartości dobra publicznego, w zależności od jego charakteru. W rozprawie dokonano istotnego wkładu w zakresie metodologicznego ujęcia wyceny dobra publicznego poprzez konstrukcję autorskiego kwestionariusza ankiety, który stanowi podstawę do przeprowadzenia analiz ekonometrycznych. Kwestionariusz ten został opracowany w oparciu o wcześniej zidentyfikowane determinanty postrzegania i wartościowania danego dobra, umożliwiając zebranie danych niezbędnych do empirycznej oceny preferencji konsumenckich. Autor słusznie wskazuje, że pomiar efektów w przypadku dóbr publicznych nie poddaje się prostym kalkulacjom, a jego realizacja wymaga wykorzystania wskaźników zastępczych oraz quasi-mierników, zwłaszcza w sytuacjach, gdy bezpośredni pomiar efektów nie jest możliwy. Takie podejście stanowi istotny element współczesnej ekonomii instytucjonalnej oraz analizy kosztów i korzyści w sektorze publicznym.

Zestawienie uzyskanych korzyści z ponoszonymi kosztami umożliwia nie tylko oszacowanie efektywności alokacyjnej rozważanego dobra, lecz także dostarcza podstaw do formułowania rekomendacji dotyczących finansowania, polityki zarządzania oraz oceny potencjalnego zasięgu oddziaływania tego dobra w wymiarze społecznym i terytorialnym. Podejście to należy uznać za wartościowe zarówno z poznawczego, jak i aplikacyjnego punktu widzenia.

Oceniając umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz konstruowania spójnego i logicznego wyводу naukowego przez Doktoranta uważam, że jest poprawne. Zrealizowany program badawczy świadczy o wysokim poziomie dojrzałości metodologicznej Autora, a sposób prezentacji treści – o zdolności do samodzielnego formułowania problemów badawczych, stawiania hipotez oraz ich konsekwentnej weryfikacji. Praca odznacza się przemyślaną strukturą, adekwatnym doбором metod badawczych i umiejętnym powiązaniem wniosków empirycznych z analizą teoretyczną. W rozprawie dokonano istotnego wkładu w rozwój zastosowań teorii ekonomii poprzez innowacyjne ujęcie metod wyceny dóbr publicznych, których celem jest konstrukcja hipotetycznej funkcji popytu umożliwiającej oszacowanie nadwyżki konsumenta. Przedstawione podejście, łączące aspekty empiryczne z teorią wartości i preferencji konsumenckich, stanowi nową propozycję narzędzi analitycznych, pozwalającą na ilościową ocenę korzyści społecznych generowanych przez dobra nieposiadające ceny rynkowej. Jednocześnie parki jako dobra publiczne i miejsca edukacji ekologicznej są głównymi ośrodkami komunikowania o różnorodności biologicznej. W celu zapewnienia ciągłości obserwacji i oceny zadań związanych z ochroną przyrody stosuje się różne formy zarządzania i w tym miejscu nasuwa się pytanie:

Czy w Parku Mużakowskim stosowane są metody monitoringu, jeżeli tak to jakie? Czy istnieje system monitorowania zidentyfikowanego ryzyka konfliktu interesów między ochroną przyrody, rozwojem gospodarczym i rozwojem osadnictwa?

Parkiem zarządzają dwie instytucje – jedna po stronie niemieckiej, druga po stronie polskiej – i to one w praktyce ponoszą główny ciężar finansowy związany z utrzymaniem tego dobra publicznego. W swojej pracy Doktorant podjął się wartościowania dóbr publicznych wykorzystując metodę kosztów podróży. Być może warto rozważyć uzupełnienie tej analizy o aspekt finansowy, poprzez przeprowadzenie pogłębionej analizy kosztów i źródeł finansowania utrzymania parku. Takie podejście pozwoliłoby pełniej uchwycić relację między ponoszonymi nakładami a społeczną wartością tego dobra.

Podkreślić należy, że nowością w pracy jest nie tylko praktyczne zaadaptowanie wybranych metod wyceny (np. metody kosztów podróży, wyceny warunkowej czy wyceny opartej na preferencjach ujawnionych), ale przede wszystkim ich integracja w modelu umożliwiającym zastosowanie wyników do planowania polityki publicznej i zarządzania dobrami wspólnymi. Tym samym opracowane narzędzie może służyć jako praktyczna podstawa do podejmowania decyzji alokacyjnych oraz do uzasadnienia interwencji finansowych w sektorze dóbr publicznych, co wyraźnie zwiększa wartość aplikacyjną rozprawy.

Doktorant wykazał się nie tylko znajomością zaawansowanych narzędzi analizy, ale przede wszystkim zdolnością do ich krytycznego zastosowania w praktyce badawczej, co potwierdza jego kompetencje do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej na wysokim poziomie.

Ocena formalno – merytoryczna rozprawy doktorskiej

Problematyka rozprawy koncentruje się w dyscyplinie ekonomia i finanse, i porusza aspekty wartościowania dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego. Autor wykazał się umiejętnością łączenia zarówno aspektów empirycznych z teorią wartości i preferencji konsumenckich. Zaproponował narzędzie analityczne, pozwalającą na ilościową ocenę korzyści społecznych generowanych przez dobra nieposiadające ceny rynkowej. Wskazane aspekty aplikacyjne podnoszą rangę recenzowanej dysertacji.

Kandydat swoją wiedzę teoretyczną i przygotowanie w zakresie warsztatu badawczego zaprezentował w przygotowanym maszynopisie rozprawy doktorskiej. Struktura pracy jest tradycyjna (rozdział opisujący metody i materiał badań – rozdziały teoretyczne – rozdziały badawcze – zakończenie – literatura – spisy rysunków oraz tabel – aneks) i jak najbardziej akceptowalna, i odpowiednia dla tego typu prac. Tytuły poszczególnych rozdziałów zostały zwięźle sprecyzowane. Wstęp do recenzowanej rozprawy zawiera wszystkie kluczowe elementy, w tym: uzasadnienie wyboru tematyki badawczej, krótki przegląd aktualnego stanu wiedzy oraz prowadzonych badań, opis struktury pracy.

Pierwszy rozdział **Metody i organizacja badań** – ss. 14, stanowi część metodyczną, wskazano w nim na cele i hipotezy badawcze przyjęte w pracy oraz przedstawiono mechanizm doboru metod oraz przyjętych zmiennych stosowanych w późniejszych analizach. Rozdział ten zawiera szczegółowy opis zastosowanych metod i wykorzystanego materiału do badań.

W kolejnym rozdziale drugim **Problematyka dóbr publicznych i ich szacowania** – ss. 45, Doktorant wychodzi od próby usystematyzowania wiedzy na temat dóbr publicznych, ich typologii oraz koncepcji w odniesieniu do różnych szkół myśli ekonomicznej. Umiejętnie wykorzystał szeroki przegląd literatury do omówienia typologii dóbr publicznych, cech tych dóbr oraz efektów zewnętrznych, które je generują. Zdarza się, że Autor często rozpoczyna wywód od ogólnych stwierdzeń, które w dalszej części tekstu nie zostają wystarczająco rozwinięte ani doprecyzowane. Brak niedookreślonego statusu prezentowanych wniosków — niejasność, czy są one rezultatem własnych analiz autora, czy też stanowią syntezę cudzych ustaleń — utrudnia ocenę oryginalności i wiarygodności argumentacji. Tego rodzaju struktura tekstu sprawia, że rozdział momentami przybiera fragmentaryczny charakter, co w konsekwencji utrudnia rzetelną ocenę poszczególnych jego części. Rozdział ten kończy się odniesieniem do kwestii wartości oraz użyteczności dóbr publicznych, w opinii recenzenta, ma on charakter interdyscyplinarny, gdyż porusza istotne zagadnienia teoretyczne wywodzące się z dorobku nauk politycznych i ekonomicznych, co zasługuje na szczególne uznanie.

Rozdział trzeci **Wybrane metody wyceny dóbr publicznych** – ss. 34, stanowi merytoryczne rozwinięcie istoty podjętego tematu badawczego i koncentruje się na zagadnieniach związanych z uwarunkowaniami, kwantyfikacją oraz określaniem wartości i użyteczności dóbr publicznych. W związku z brakiem rynkowej wyceny tych dóbr, Doktorant słusznie odwołuje się do koncepcji pełnej wartości ekonomicznej (TEV), uwzględniającej zarówno aspekty użytkowe, jak i pozaużytkowe. Wartość dobra ujmowana jest jako suma wartości użytkowania bezpośredniego i pośredniego oraz wartości opcji, egzystencjalnej i dziedziczonej. Szczególnie istotne wydaje się podkreślenie znaczenia ostatniego komponentu, który warunkuje postrzeganie danego dobra jako globalnego dobra publicznego i łączy się bezpośrednio z ideą zrównoważonego rozwoju. W rozdziale przedstawiono również przegląd głównych metod wyceny dóbr nierynkowych, opartych na preferencjach deklarowanych i ujawnionych. W sposób klarowny zaprezentowano zarówno zalety, jak i ograniczenia poszczególnych podejść, co świadczy o dobrej orientacji Autora w metodologicznym wymiarze analizowanego zagadnienia. Doktorant w sposób szczegółowy i wnikliwy przedstawił założenia metody strefowych kosztów podróży (ZTCM), trafnie identyfikując trudności związane z jej praktycznym zastosowaniem. Słusznie zauważył, że zarówno w przypadku metody ZTCM, jak i zaprezentowanej następnie metody indywidualnych kosztów podróży (ITCM), istotnym wyzwaniem pozostaje precyzyjne oszacowanie pełnej wartości ekonomicznej, co znacząco wpływa na wiarygodność i użyteczność uzyskiwanych wyników. Doktorant również wskazuje, że dzięki zastosowaniu kolejnej metody wyceny warunkowej (CVM) możliwe jest sprawdzenie czy oferty gotowości do zapłaty (WTP) są systematycznie powiązane ze zmiennymi sugerowanymi przez teorię ekonomiczną. Ekonomiczne metody (metoda regresji hedonicznej (HPM), conjoint analysis CVM i Metoda transferu korzyści) wyceny dóbr nierynkowych pochodzące przedstawione w trzecim rozdziale kwantyfikują korzyści generowane przez dobra publiczne i mogą uzasadniać inwestycje w praktyki ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Autor odniósł się do kontekstu zastosowania metod – przedstawiono zarówno zalety i ograniczenia poszczególnych metod, można myłoby zastanowić się nad pogłębioną refleksją nad ich praktyczną użytecznością w różnych kontekstach społeczno-ekonomicznych oraz środowiskowych. Wycena dóbr publicznych, zwłaszcza tych o charakterze środowiskowym, wiąże się nie tylko z wymiarem ekonomicznym, ale również z aspektami społecznymi i etycznymi. Refleksja nad tymi kwestiami mogłaby znacząco wzbogacić rozdział.

W rozdziale czwartym **Problematyka dóbr publicznych w kontekście nowej ekonomii instytucjonalnej** - ss.13, zawarto dyskurs dotyczący problematyki dóbr publicznych, efektów zewnętrznych i kosztów transakcyjnych w nurcie nowej ekonomii instytucjonalnej. Autor podjął próbę kompleksowego przedstawienia nowej ekonomii instytucjonalnej (NEI), obejmując jej genezę, główne założenia teoretyczne oraz ewolucję koncepcji na tle szerszego nurtu

ekonomicznego. Niewątpliwym atutem opracowania jest szeroka baza źródłowa, obejmująca zarówno klasyczne, jak i współczesne opracowania literaturowe, co świadczy o dobrej orientacji autora w temacie.

Niemniej jednak tekst nie jest wolny od istotnych uchybień natury strukturalnej, metodologicznej oraz redakcyjnej, które obniżają jego wartość naukową. Mimo widocznej znajomości licznych koncepcji NEI, ich prezentacja sprawia wrażenie przypadkowej i niespójnej. Brakuje klarownego podziału na logicznie uporządkowane sekcje, takie jak: geneza NEI, podstawowe założenia, definicje kluczowych pojęć, poziomy analizy czy relacje z innymi nurtami myślowymi. Materiał przedstawiony jest w sposób ciągły, bez wyraźnego porządku kompozycyjnego, co znacząco utrudnia orientację w tekście.

Tekst ma w przeważającej mierze charakter deskryptywny i nie zawiera pogłębionej analizy krytycznej. Brakuje odniesień do istniejących kontrowersji, debat teoretycznych czy alternatywnych interpretacji. Autor nie podejmuje próby oceny przydatności i trafności koncepcji NEI w kontekście współczesnych wyzwań ekonomicznych. Ponadto, zabrakło syntetyzowania oraz interpretacyjnego komentarza do przytaczanych źródeł, co ogranicza wartość poznawczą opracowania. Na poziomie językowym i stylistycznym tekst miejscami traci spójność – oscyluje pomiędzy stylem akademickim a sprawozdawczym, co wpływa na jego jednolitość formalną i utrudnia odbiór. Zatem rozdział ten jest relatywnie najslabiej dopracowany jakościowo na tle pozostałych rozdziałów tej pracy.

W rozdziale piątym, zatytułowanym ***Parki jako dobra publiczne*** - ss. 28, warto rozważyć zmianę tytułu na: *Parki jako dobro publiczne: ujęcie ekonomiczne i społeczne*. Zaproponowana wersja lepiej oddaje treść rozdziału oraz sygnalizuje wielowymiarowy charakter analizy, uwzględniający zarówno aspekty ekonomiczne, jak i społeczne. W rozdziale tym przedstawiono zagadnienie klasyfikacji parków jako środowiskowych dóbr publicznych. Autor wskazuje na *zasadność przeprowadzenia wyceny parków jako dóbr publicznych (5.2)*. Podkreśla, że wycena parków ma coraz większe znaczenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, gdy zagrożone jest pogorszenie stanu przyrody, terenów podmokłych i innych ekosystemów bogatych w różnorodność biologiczną.

Zaprezentowano charakterystykę Parku Mużakowskiego, uwzględniając ekonomiczne, społeczne i środowiskowe uwarunkowania wpływające na jego postrzeganą wartość jako dobra publicznego. Wyodrębniono wartości nierynkowe parków jako dóbr publicznych i określono komponenty pełnej wartości ekonomicznej (TEV) Parku Mużakowskiego. Następnie Doktorant dokonuje charakterystyki środowiskowych dóbr publicznych ze szczególnym uwzględnieniem parków jako reprezentantów tego typu dóbr i omawia efekty zewnętrzne generowane przez parki. Ponadto Autor wskazuje na działania mające na celu zachowanie parków we właściwym stanie na

potrzeby realizacji jego środowiskowych funkcji z punktu widzenia paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Sama dyskusja i prezentacja różnych opinii naukowych jest wartościowa, z punktu widzenia wartości merytorycznych pracy niezbędne jest jednak jednoznaczne ustosunkowanie się do omawianych treści. Należy bardziej jednoznacznie wyeksponować opinie własne Doktoranta.

W rozdziale szóstym, który zatytułowano *Oszacowanie wartości Parku Mużakowskiego* – ss. 21, podjęto próbę wyceny Parku Mużakowskiego przy pomocy metody kosztu podróży oraz gotowości do zapłaty (WTP). Zidentyfikowano w tym celu szereg zmiennych społeczno-ekonomicznych oraz wskazano na rolę uwarunkowań środowiskowych. W rezultacie przedstawiono wyniki zastosowanych metod wyceny i ich implikacje dla osiąganych korzyści społecznych. Wskazano na zmienny charakter wartości dobra publicznego w czasie, związany głównie czynnikami społeczno-gospodarczymi, których możliwe jest przewidywanie dzięki ustalonym funkcjom popytu. Finalnie określone zostały korzyści społeczne wynikające z istnienia Parku Mużakowskiego. Uwzględniając ten aspekt, należy podkreślić, że Autor podjął się niełatwego, a zarazem ambitnego zadania oszacowania wartości Parku Mużakowskiego. Dotychczas tego rodzaju badania nie były prowadzone, a ekonomiczna wartość parków pozostawała jedynie w sferze domysłów i spekulacji. Autor konfrontuje swoje rozważania z wynikami prac innych badaczy budując względnie spójny system analizy dóbr publicznych. Wyniki stanowią ważną przesłankę do określenia kto powinien ponosić koszty ich kreowania i dostarczania. Autor dowiódł także znaczenia dóbr publicznych w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Podstawowym walorem tej części pracy jest uwzględnianie zróżnicowanej perspektywy oceny dóbr publicznych oraz oszacowanie nadwyżki konsumenta. Włączenie do klasycznego modelu wyboru konsumenta, oprócz dóbr konsumpcyjnych, także dóbr i usług środowiskowych, spowodował zmianę dystrybucji ograniczonego dochodu na podstawie nowego układu preferencji i subiektywnego punktu równowagi konsumenta. Autor konsekwentnie próbuje osiągnąć założone na wstępie cele pracy. Ten rozdział jest szczególnie cenny i wartościowy. Analiza wyników modelowania ekonometrycznego przy użyciu modelu Poissona oraz ujemnego modelu dwumianowego oraz metody logitowej umożliwiła pozytywną weryfikację głównej hipotezy badawczej mówiącej, że *właściwa wycena Parku Mużakowskiego i korzyści społecznych generowanych przez park warunkuje skłonność do ponoszenia opłat na jego funkcjonowanie*. Autor wskazuje, że *Park Mużakowski spełnia klasyczne kryteria dóbr publicznych w rozumieniu teorii Paula A. Samuelsona – tj. nierywalizacyjność w konsumpcji oraz niewykluczalność*. Co więcej, *Autor słusznie identyfikuje występowanie transgranicznych efektów zewnętrznych (tzw. spillover effect), co czyni badane dobro przykładem o ponadnarodowym zasięgu oddziaływania korzyści społecznych*.

W tej części pracy na szczególną uwagę zasługuje trafna adaptacja metod badawczych, które są zgodne z uznanymi podejściami prezentowanymi w literaturze naukowej i coraz częściej stosowanymi na arenie międzynarodowej. Autor słusznie odwołuje się do aktualnych trendów w wycenie środowiska, które umożliwiają nadanie obiektywnego i ilościowego wymiaru zagadnieniom takim jak ocena szkód środowiskowych, wycena dóbr publicznych, działalność rekreacyjna czy efekty zewnętrzne. Takie podejście znacząco poszerza możliwości analizy, pozwalając nie tylko na przedstawienie wymiernych wartości, lecz także na ich wzajemne porównywanie. Choć w analizie słusznie wskazano zmienne o charakterze ekonomicznym jako kluczowe, zabrakło uwzględnienia bardziej złożonych aspektów społeczno-demograficznych. Czynniki te mogłyby w istotny sposób wpływać zarówno na gotowość do zapłaty, jak i na decyzje dotyczące udziału w podróży a tym samym na pogłębienie wyników przeprowadzonych badań. Brak analizy zróżnicowania tej zależności w odniesieniu do poszczególnych grup dochodowych mogłaby ujawnić istotne różnice w percepcji wartości walorów przyrodniczych Parku Mużakowskiego przez różne grupy społeczne, co znacząco wzbogaciłoby wnioski płynące z badania. Weryfikacja przyjętych hipotez została przedstawiona w sposób zbyt skrótowy, zabrakło również omówienia szczegółowych ograniczeń napotkanych w trakcie realizacji procesu badawczego.

Mając świadomość, że część zgłoszonych zastrzeżeń może mieć charakter dyskusyjny, pragnę zaznaczyć, iż ich identyfikacja i weryfikacja mogą okazać się pomocne w odpowiednim ukierunkowaniu przyszłych badań oraz doskonaleniu warsztatu badawczego Doktoranta.

Strona formalna i edytorska

Formalna strona przedłożonej do recenzji rozprawy nie budzi poważniejszych zastrzeżeń. Autor posługuje się językiem klarownym, poprawnym i adekwatnym do charakteru pracy naukowej. Tekst został starannie zredagowany, a od strony technicznej nie nasuwa istotnych uwag. Na uwagę zasługuje przejrzysta struktura wyводу oraz staranne opracowanie materiału ilustracyjnego, tabel i wykresów, które wzbogacają analizę i ułatwiają odbiór treści.

Rozdziały pracy cechują się logiczną kompozycją, a argumentacja prowadzona jest w sposób spójny i konsekwentny. Choć w tekście pojawiają się drobne niedociągnięcia redakcyjne, graficzne i stylistyczne – w tym błędy interpunkcyjne i językowe (np. s. 4, 61, 96, 12) – nie mają one istotnego wpływu na ogólną jakość pracy. Zidentyfikowane uchybienia mają charakter marginalny i nie obniżają wartości merytorycznej dysertacji.

Reasumując, praca doktorska mgr Łukasza Augustowskiego spełnia wymogi formalne stawiane rozprawom naukowym i nie budzi zastrzeżeń pod względem edytorskim. Uwagi krytyczne mają charakter uzupełniający i nie wpływają na pozytywną ocenę całości opracowania.

Konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska przygotowana przez pana mgr Łukasza Augustowskiego stanowi rzetelne, wartościowe i dojrzałe opracowanie naukowe, które oceniam zdecydowanie pozytywnie. Podjęta przez Autora problematyka badawcza, dotycząca wartościowania dóbr publicznych na przykładzie Parku Mużakowskiego, zasługuje na uznanie ze względu na swoją aktualność, znaczenie poznawcze oraz potencjał aplikacyjny – zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. Przeprowadzone badania świadczą o dojrzałości naukowej Pana mgr Łukasza Augustowskiego. Recenzowana rozprawa spełnia wszystkie warunki stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz.1789 ze zm.), a tym samym stanowi podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Uwzględniając oryginalność recenzowanej pracy oraz fakt, że jest wartościową dysertacją i spełnia ona wszystkie wymogi merytoryczne i formalne stawiane przed pracami tego rodzaju wnioskuję do Rady Dyscypliny Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Zielonogórskiego o dopuszczenie Kandydata do dalszych czynności związanych z uzyskaniem stopnia doktora nauk ekonomicznych.

